

MUSTAQIL TA'LIM JARAYONIDA TALABALARNING INGLIZ TILIDA SOSIOLINGVISTIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Temirov Azizbek Toshkent Kimyo Texnologiya Instituti

Xorijiy tillar kafedrası stajyor o'qituvchisi

Annotasiya. Ushbu maqolada mustaqil ta'lim jarayonida talabalarning ingliz tilida sosiolingvistik kompetensiyasini rivojlantirish haqida so'z boradi. Shuningdek, kichik tadqiqot davomida bir qator xorijlik va mahaliy olimlarning tadqiqot ishlari tahlil qilinib mavjud bahsli nazariy qarashlar xususida tegishli taklif va tavsiyalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, talaba, ingliz tili, sosiolingvistik kompetensiyasini rivojlantirish.

Abstract. This article talks about the development of students' sociolinguistic competence in English during independent education. Also, in the course of a small study, the research works of a number of foreign and local scientists are analyzed, and appropriate suggestions and recommendations are given regarding the existing disputed theoretical views.

Keywords: independent education, student, development of English language, sociolinguistic competence.

KIRISH

Jahonda oliy ta'lim tizimini takomillashtirish maqsadida olib borilayotgan keng islohotlar, jumladan Yevropa oliy ta'limi sifatini oshirishni ta'minlash maqsadida qabul qilingan Bolonya deklaratsiyasi g'oyalari, Yevropa Kengashining "Chet tilini bilishning umumevropa kompetensiyalari: o'rganish, o'rgatish va baholash" (CEFR) malaka talablari asosida bo'lajak chet tili mutaxassislarini tayyorlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotlarda xorijiy mamlakatlar tajribalari asosida talabalarning (lingvistik, sosiolingvistik va pragmatik) kompetensiyasini rivojlantirish, xorijiy tilni muloqot tili sifatida turli ijtimoiy-madaniy kontekstlarda o'qitish, mustaqil ta'limni tashkil qilishning faol va interfaol shakllari variativligini ta'minlashga qaratilgan lingvotexnologiyalarini takomillashtirishni ko'rsatmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI VA METODLAR

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha

rivojlantirish konsepsiyasi”da belgilangan vazifalarga muvofiq, xalqaro malaka talablariga mos raqobatbardosh, bir nechta xorijiy tillarni biluvchi zamonaviy kadrlar tayyorlash, ularning mustaqil bilim olish malakalarini shakllantirish, barkamol mutaxassis shaxsini rivojlantirishni nazarda tutadi. Shuningdek, “oliy ta’lim muassasalarining kredit modul tizimiga o’tishi, barcha yo’nalishlarda chet tillari fanlarini o’qitish ustuvor yo’nalishlardan biri etib belgilandi”. Ayniqsa, talabalarni chet tilida madaniyatlararo muloqotga tayyorlashda mustaqil ta’lim olishga qaratilgan harakatlarni tashkil etish bo’yicha lingvotexnologik yondashuvlar va metodikasini takomillashtirish zaruratini ko’rsatmoqda. 2020-2021-o’quv yilida 33 dan ortiq OTMlarda ECTS kredit-modul tizimi joriy qilindi. Mazkur kredit-modul tizimiga ko’ra, talaba tanlagan sohasining mutaxassisi bo’lishi uchun u muayyan fan bo’yicha belgilangan har 1 soat dars uchun darsdan tashqarida 2 soat mustaqil o’qishi, berilgan topshiriq va vazifalarni mustaqil tayyorlashi kerak bo’ladi. Shuningdek, talabalarning talabalarning chet tilini (CEFR) xalqaro me’yorlariga asosan C1 darajada egallash malaka talablarini nazarda tutilgan holda ularning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga innovasion yondashish, ta’lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish ustuvor vazifalardan biridir.

TAHLIL VA NATIJALAR

Maqolada mustaqil ta’lim jarayonida talabalarning (bo’lajak ingliz tili o’qituvchilari) ingliz tilida sosiolingvistik kompetensiyasini rivojlantirish, mazkur kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan lingvotexnologiyalarni takomillashtirish va tajriba-sinov ishlari orqali ularning samaradorligin aniqlashdan iborat. Tadqiqot mavzusini ilmiy-nazariy tadqiq etishdan oldin mavzuga oid terminlarning mazmun va mohiyatini ilmiy-metodik jihatdan asoslaymiz.

Tadqiqotlarda, turli metodik adabiyotlarda mustaqil ta’lim va mustaqil ish atamalarini uchratamiz. Mustaqil ta’lim muayyan fandan o’quv dasturida belgilangan hamda talaba tomonidan o’zlashtirilishi lozim bo’lgan bilim, ko’nikma va malaka shakllantirishni, o’zlashtirish darajasini amalga oshiriladigan ta’lim shakllaridan bo’lib, o’qituvchi tomonidan muntazam boshqariladigan talabalarning mustaqil faoliyati hisoblanadi. Shuningdek, mustaqil ta’lim talabaga o’qituvchi yoki ta’lim muassasasi tomonidan mustaqil ta’lim olishi uchun yaratilgan individual o’quv faoliyati jarayoni sifatida izohlanadi.

Bu borada talabalarning ingliz tilida sosiolingvistik kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy-metodologik tamoyillari etnopsixologiya, psixolingvistika, sosiokulturologiya, lingvokulturologiya, sosiolingvistika kabi zamonaviy fanlarning

so‘nggi yutuqlari asosida mustaqil ta‘lim olish malakalarini rivojlantirishning muhim omillarini aniqlash va izchil tadqiq etish muammosi dolzarbligini ko‘rsatmoqda. O‘Qo‘ysinovning fikricha, mustaqil ish – talaba o‘z xohishi va istagiga ko‘ra, mustaqil ishlash davomida amalga oshiriladi [1]. OTMLlarda talabalarning bilimni nazorat qilish va baholash tizimi to‘g‘risidagi nizomga ko‘ra, “talaba mustaqil ishi – muayyan fandan o‘quv dasturida belgilangan bilim, ko‘nikma va malakaning ma‘lum bir qismini talaba tomonidan fan o‘qituvchisi maslahati va tavsiyalari asosida auditoriya va auditoriyadan tashqarida o‘zlashtirilishiga yo‘naltirilgan tizimli faoliyatdir” [2]. “Xorijiy pedagogik adabiyotlarda mustaqil ta‘lim tushunchasi turlicha talqin etiladi: AQSHda «mustaqil ta‘lim» (independent work); fransuz va ingliz tilidagi adabiyotlarda «individual ishlash» (self-study, individual work); Germaniyada «bilvosita o‘qitish» iborasi; Avstriya va Shveysariyada «sekin ishlash» atamasi mustaqil ishlash vaqtida hukm suradigan jimlik va yakka mustaqil ishlash mazmunini ifodalaydi” [3]. “Mustaqil ta‘lim – pedagogik muammoning taklif etilayotgan yechimining mohiyatiga kirib borishga til o‘rganishning aniq muammolarini konstruktiv va samarali hal qilishga imkon beradigan usul va uslublarning mavjudligi, mustaqil ta‘lim bo‘yicha ishlarni rejalashtirish, kerakli manbalarni topish, ma‘lumotlarni tuzatish va tashkil qilish, amaliy pedagogik tajribadan foydalanish imkoniyatini nazarda tutadi” [4]. Ushbu ta‘riflarga tayanib, bizning nazarimizda, mustaqil ish – kengroq tushuncha bo‘lib, shaxsning o‘z tashabbusi bilan bajariladigan mustaqil faoliyatdir. Mustaqil ta‘lim – talaba (mutaxassis)ning mustaqil o‘qib-o‘rganishga nisbatan fan o‘qituvchisi tomonidan bir qadar tizimlashtirilgan va izchil tashkil etiladigan harakatlarga asoslanadi.

XULOSA

Mustaqil ta‘lim jarayonida talabalarning sosiolingvistik kompetensiyasini rivojlantirish masalalarining dolzarbligi, kasbiy kompetensiyaga qo‘yilayotgan talablarni metodologik va ilmiy-nazariy asoslarini o‘rganish, qiyosiy tahlil qilish, xulosa va tavsiyalar asosida ilgari surilgan nazariy g‘oyalarni amaliyotga tatbiq etish, O‘zbekistonda e‘tirof etilgan Uchinchi renesans davri mutaxassislarining ingliz tilida kommunikativ kompetensiyasini yuqori darajada rivojlantirishga zamin yaratadi. Nazariy va metodologik muammolar tahlili natijalari shuni ko‘rsatdiki, talabalarning ingliz tilida sosiolingvistik kompetensiyasini egallashlarida uchrayotgan muammolarni psixolingvistik jihatlarini tadqiq etish ayni vaqtdagi dolzarb lingvodidaktik masalalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Қўйсинов О.А. Касб таълими йўналиши бакалавр ўқитувчиларини тайёрлашда мустақил таълимнинг илмий методик асослари.//Пед. фан. ном. ... дис. автореферати – Тошкент: 2008.– 11 б.
2. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). Approaches and methods in language teaching. Cambridge; N.Y.: Cambridge University Press.
3. Рисқулова К.Ж. Бўлажак инглиз тили ўқитувчилари социолингвистик компетентлигини шакллантириш тизими / Пед. фанл. докт. ...дисс. – Тошкент, 2017.